

Savitska I. M., PhD, Associate Professor of Philosophy at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), isavitskaya@gmail.com

Yova V. Y., student of Faculty of Food Technology and Quality Control of Agricultural Products is one of the youngest of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Interpretation of the phenomenon of freedom in philosophy Immanuel Kant

The article analyzes the process of formation of basic approaches in the understanding of the category of freedom by representatives of the German classical philosophy. Considered the philosophical system of Kant, which receives its maturation in the horizon of freedom as the main problem of the whole New European philosophy. It is noted that Kant for the first time explicitly and radically connects the problem of human freedom with the main questions of metaphysics. It was established that the metaphysical basis of possibilities, the reality of legal freedom in I. Kant became his doctrine of transcendental and practical freedom. The problems of practical reason for Kant, the differences between transcendental and practical freedom are determined.

Keywords: freedom, categorical imperative, freedom of choice, freedom of action, freedom of will, Transcendental Freedom, identification, responsibility.

* * *

УДК 141.132+13

Ведмедєв В. М.,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), ludvedm@gmail.com

АБСУРДНЕ В ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІЙ АНТРОПОЛОГІЇ АНДРІЯ ПЛАТОНОВА

Автор має на меті проаналізувати абсурд як домінуючу екзистенціальну світосприйняття А. Платонова, визначальну категорію його антропології. Для розкриття теми використані філософсько-антропологічний підхід, описовий і порівняльно-історичний методи. Піддається критиці соціально-реалістичний підхід до вивчення творчості письменника. А. Платонов розглядається як яскравий носій екзистенціальної свідомості, екзистенціального світовідчуття. У статті робиться наголос, що своєрідністю його світосприйняття є тісне переплетення абсурдного з примітивним. Ця обставина знаходить своє втілення в намаганні письменника провести принцип особливого первісного погляду на світ – погляду дитини. Результатом цього є виникнення світу химерних форм людського буття, світу абсурду.

Ключові слова: абсурд, екзистенціалізм, філософія, література, світосприйняття, примітивне, дитячість, антропологія.

На рубежі XX–XXI століть можна спостерігати прикметне явище, що отримало назву «повернення до Андрія Платонова». В різних країнах на Заході і Сході (Німеччина, Нідерланди, Італія, Швеція, США, Японія, Корея та інші) видаються твори і біографії видатного письменника, здійснюються екранізації й театральні постановки, розгортається дослідницька робота з вивчення його спадщини, особистості і творчого шляху – виникають дослідницькі центри, проводяться представницькі форуми, формується міжнародна інформаційно-комунікативна мережа. Само це явище не опинилося поза увагою фахівців, які заговорили про особливості і причини рецепції щодо творчої спадщини й особистості митця [2].

У всій цій колективній дослідницькій роботі з вивчення особистості і самобутнього доробку письменника спостерігаються певні тенденції. Можна зафіксувати поступове подолання вузькості підходу, що жорстко пов'язував творчість митця з конкретними реаліями радянської дійсності відповідного періоду та непростими обставинами його життєвого шляху. Домінуючим стає прагнення розглянути діяльність А. Платонова в широкому контексті новітньої світової

літератури і на тлі філософсько-естетичної думки кінця XIX – першої половини XX століття. Звертається, зокрема, увага на відношення письменника до російського авангарду в літературі (футуризм, оберіуті), до соцреалізму, фіксується паралелізм з тогочасним авангардним живописом (примітивізм, К. С. Малевич, П. М. Філонов), розглядаються структурні аналогії з літературою західного модернізму (Дж. Джойс, Ф. Кафка). Не дивлячись на інтенсивність досліджень, фахівці схилиються до думки, що А. Платонов ще не знайшов свого місця в широкому літературному контексті [7]. Подібна оцінка справедлива і стосовно місця письменника в загальному філософсько-культурному контексті його епохи і сьогодення. Останнє пов'язано з особливостями філософсько-антропологічних підвалин його світогляду, які знайшли втілення в його літературній спадщині. Іншими словами, справа не вичерпується літературознавчим або суто історичним інтересом. Мова йде про культурно-філософську значущість Андрія Платонова, яка обумовлюється наступними обставинами:

по-перше, художньо-філософським проникненням в глибинні шари масової народної свідомості на одному з найдраматичніших зламів цивілізаційного розвитку людства. Визначальним прагненням, що пронизує усю творчу діяльність письменника, досягнути фундаментальні, онтологічні основи явищ, пов'язаних з людським існуванням;

по-друге, значущістю постаті А. Платонова як яскравого та дуже своєрідного носія екзистенціальної свідомості, екзистенціального світовідчуття. При цьому екзистенціальна свідомість за своїми витокami і можливостями філософського й естетичного осягнення людини й буття розуміється як феномен загальнолюдський, наднаціональний і в значній мірі – надісторичний;

по-третє, певною спорідненістю філософських поглядів А. Платонова з ідеями представників екзистенціального напрямку в філософії і літературі, зокрема, близькістю трагедійного світовідчуття платонівських героїв й «абсурдної людини» філософів-екзистенціалістів, вираженою в таких феноменах, як «нудьга», «тривога», «страх», «туга» тощо. Ця обставина призвела до появи численних і змістовних робіт, які мають на меті з'ясування даного зв'язку.

Сьогодні сформувалися декілька підходів до тлумачення специфіки світоглядних основ творчості письменника. Йдеться, зокрема, про вивчення впливу ідей філософа М. Федорова на А. Платонова (С. Г. Семенов), трагікомічний спосіб сприйняття дійсності (Е. Р. Меншикова), про «підсвідому релігійність» митця (Л. В. Карасьов), настанову «епістемологічної невпевненості» щодо сутності буття і людини (О. В. Кеба), примітивізм та дитячий погляд на світ (Х. Гюнтер, Л. В. Карасьов), про екзистенціально-антропологічні інтерпретації світогляду письменника (К. А. Баршт, Х. Гюнтер) тощо. Проте до більш-менш повної картини світоглядних підвалин творчості митця ще далеко. До того ж ситуація ускладнюється тим, що одні й ті ж самі мотиви в творах письменника набувають у фахівців прямо протилежного пояснення.

Мета роботи. Враховуючи зазначене вище, автор має на меті проаналізувати абсурд як домінуючу екзистенціального світосприйняття А. Платонова, визначальну

категорію його антропології. При цьому увага зосереджується на порівнянні існуючих варіантів пояснення природи абсурдного для визначення релевантного його тлумачення.

Серед численних напрямів вивчення підвалин світогляду А. Платонова історично першим про себе заявив соціально-реалістичний підхід (найчастіше у своєму прямолинійному і вульгаризованому вигляді). Тобто твори письменника вважалися віддзеркаленням дійсності перших років соціалістичного будівництва. Відображенням, звісно, крізь призму особистісної позиції митця. При цьому інтерпретатори вважали само собою зрозумілим те, як саме А. Платонов сприймав оточуючу реальність. Так з'явилися висновки, що письменник у своїй повісті «Котлован» створив соціальну притчу, абсурдистську утопію, філософський гротеск, сатиру на тогочасне життя. Нещадній критиці були піддані тоталітарна держава та нова ідеологія. Виразно описане жахливе внутрішнє переродження людини за таких умов. Лейтмотив твору вбачається у думці автора про відсутність надії, що в майбутньому на місці котловану виросте «місто-сад».

Країну наче охоплює масовий психоз загальної слухняності, безглуздої жертвовності і сліпоті. Лише герой твору Вошев (який чомусь розглядається інтерпретаторами як виразник світоглядної позиції самого А. Платонова) випадає із загального ритму праці. Він замислюється і сумнівається в людській правоті того, що відбувається. Герой повісті не рухається відповідно до «генеральної лінії», а шукає свою дорогу до істини. Він так і не знаходить її. Показовим є епізод із смертю дівчинки Насті. Вошев міркує: «Навіщо йому тепер потрібний сенс життя й істина всесвітнього гатунку, якщо немає маленької вірної людини, у якій істина була б радістю й рухом?» [9, с. 200–201]. А. Платонов прагне осмислити, що ж саме спонукає людей продовжувати рити яму з такою старанністю (що, на погляд неупередженого спостерігача, виглядає цілковитим абсурдом). Це нове рабство ґрунтується на засадах нової віри – релігії Котловану у викладі Й. В. Сталіна.

Не обходиться стороною і характерна для героїв письменника ускладненість розумової діяльності. Це розглядається як наслідок зведення багатой людської особистості до функціонування в якійсь вузькій площині і жорсткої підпорядкованості системі. Особистість звільняється від думки.

Закономірний висновок подібних міркувань полягає у тому, що в тоталітарній державі людина втрачає головне – здатність думати, співчувати, залишатися особистістю.

Як бачимо, примітивізація й абсурдизація існування в такій інтерпретації набувають дуже спрощеного тлумачення: особистість в умовах тоталітарної дійсності деградує, опрощається. А письменник просто запропонував цей факт, так би мовити, «дзеркально відобразив». Недолік такого підходу полягає у тому, що не враховано ні особливості світогляду митця, ні культурно-філософський контекст його діяльності. Тому сучасні фахівці схиляються до більш широких і гнучких інтерпретацій.

Новий етап у вивченні спадщини Андрія Платонова пов'язаний з прагненням дослідників подивитися

на творчість письменника в контексті європейської філософської думки. У різних по жанру публікаціях, починаючи з 90-х років XX століття, міститься думка про можливість зіставлення художньо-філософського мислення письменника з філософією екзистенціалізму. Наведемо декілька міркувань з цього приводу.

Відзначаючи, що з екзистенціальною філософією Андрія Платонова зближує розуміння трагічності людського буття, С. Г. Семенова виявляє спорідненість світовідчуження платонівських героїв з екзистенціальними персонажами. Відчуття «сорому» і «страху» платонівських героїв дозволяють дослідниці провести паралель з аналізом відчуттів «туги» і «тривоги», проведеним Ж.-П. Сартром. «Людина, що намагається самоправно пропонувати і затверджувати дію свою систему цінностей в світі, який позбавлений обґрунтування, карається за таке самоправство відчуттям туги» [10, с. 30], – пише дослідниця.

Представлення екзистенціальної проблематики у мові повісті «Котлован» з'ясовує в роботі «Від синтаксису до сенсу і далі» Ю. І. Левін. Аналіз лексики повісті дає фахівцю право стверджувати, що в її тексті знайшли вираз основні тези екзистенціалізму. Відзначаючи, що до найбільш вживаних слів належать такі, як «життя», «відчуття», «істина», Ю. І. Левін підкреслює, що «це саме ті категорії, покликані замінити «померлого бога», до яких намагається трансцендуватися екзистенція» [8, с. 173]. Визначаючи основні екзистенціали повісті («марність», «сирітство», «забуття», «виснаження», «втома», «слабкість», «терпіння», «томління», «мука», «нудьга», «туга», «сором», «горе»), дослідник зазначає, що їх лексичне наповнення відображає крах спроб, героїв повісті вийти за межі нестерпної «емпіричної реальності», щоб знайти істину.

Правомірність використання терміну «філософія існування» відносно художньої філософії А. Платонова відстоює М. О. Васильєва: «Пройшовши складний шлях розвитку і склавшись як зрілий мислитель до кінця 1920-х років, Платонов в своїй творчості почав розвивати ідеї, що виявляють спорідненість з майбутньою філософією екзистенціалізму» [1, с. 20]. Дослідниця позначає основні проблеми платонівської «філософії існування», у вирішенні яких письменник виявляється близьким до філософа-екзистенціаліста А. Камю: проблема відносин людини і природи, проблема істини існування, що стає зрозумілою «уві сні, у момент глибокого потрясіння, в хворобливому маревному баченні, перед лицем смерті» [1, с. 16]. Особливо значущим в осягненні істини для платонівських героїв є сон, що спрямовує людину до витоків існування, коли людина складала єдність з природним світом.

Оцінюючи наведені і не згадані тут розробки, присвячені даній проблематиці, слід наголосити на їхній важливості в розкритті місця Андрія Платонова в контексті світового філософсько-літературного процесу, зокрема, на встановленні спорідненості з екзистенціальною філософією і літературою. У той же час необхідно підкреслити наступне.

Принциповим для нас є переконання, що не слід ототожнювати художню філософію письменника з теоретичними системами екзистенціалістів (А. Камю, Ж.-П. Сартра, М. Гайдеггера). Говорячи про певну схожість філософсько-світоглядних підвалин, доречно

вести мову не про подібність положень і висновків, а про спільність проблем і, до деякої міри, характеру їх розуміння.

Автор даної статті виходить з того, що доцільно тлумачити характерні ознаки свідомості платонівських героїв («самотність», «нудьга», «сирітство», «страх», «туга», «тривога», «сором», відчуття «граничної ситуації», «абсурд» тощо) як певні інваріантні *екзистенціальні домінанти*, що набувають глибоко своєрідного втілення в думках, почуттях і діях людей відповідної історичної епохи і культурного ареалу.

Виокремлюючи із зазначеного комплексу екзистенціальних домінант абсурдне розглянемо питання про найбільш релевантне, як на нас, його тлумачення.

Німецький дослідник Х. Гюнтер у роботі «Світ очима «злидених духом» звернувся до вивчення мотивів дитячості, невігластва, юродства, які виразно проглядаються в творах А. Платонова. Було підкреслено, що письменник застосовує різні варіанти перспективи «злидених духом». Дитячий погляд на світ зустрічається не лише в оповіданнях для дітей («Волчек», «Залізна стара», «Микита»), але і у вигляді невігластва людини з народу («Чевенгур», «Про запас», «Зневірений Макар»), а також у формі юродства («Юшка»). Така наївна перспектива, зниження розумового й мовного рівня відповідають, на думку фахівця, тенденції до *примітивізму*, яка дала себе взнаки в російській і західній літературах модерну. «Розум» офіційної мови трансформується і розчиняється у А. Платонова в «наївній мудрості» простих людей, в їхньому дитячому погляді на світ [3, с. 105–109]. Також додається, що літературні конструкти примітиву за радянських часів набували критичної функції [6].

Феномени примітиву в західній літературі і у А. Платонова заслуговують на те, щоб бути розглянутими більш докладно.

Примітивізм не слід співвідносити виключно з живописом, як це іноді робиться. Все більшої інтенсивності набувають дослідження цього феномену в царині літератури. Тут предметом уваги фахівців стала творчість митців доволі різних течій й історичних періодів. Сьогодні вже досить докладно проаналізовані під цим кутом зору твори письменників-модерністів – Дж. Г. Лоуренса, Е. Хемінгуея, Ш. Андерсона, Г. Стайна, Дж. Конрада, представників Гарлемського Ренесансу. Метою досліджень було вивчення й опис тої літературної форми, якої зазначений феномен набував в працях конкретного письменника.

Одним з найбільш яскравих прикладів «романтичної» концепції примітиву в літературі модернізму вважається творчість Е. Хемінгуея. Сучасна західна дослідниця С. Павловська інтерпретує примітивістські мотиви видатного письменника як «пошуки справжнього». Драматичний та шалений розвиток західної цивілізації, обмеження, що накладаються на особистість, нездатність і небажання адаптуватися до оточуючого середовище спонукає героїв Е. Хемінгуея прагнути примітиву, чогось природного, справжнього. Особливість концепції, що реалізується в творах митця, пов'язана з *певним місцем*, де можна відчувати себе «як удома», знайти почуття єдності з природою, стати вільним. Йдеться про певні конкретні географічні ареали – Іспанію, Африку, штат Мічиган в Америці [6, с. 93].

В романі «І сходить сонце» події розгортаються в Іспанії. Феномен примітиву конструється письменником за допомогою протиставлення постатей відірваних від свого коріння експатріантів і тореадора Педро Ромеро. Герой роману Роберт Кон – людина, що повністю підкорилася жінці. Його переслідування Бретт Ешлі не личать справжньому чоловіку. Він втратив чоловіче начало і перетворився на жалюгідне створіння, що заслуговує лише на презирство. Педро Ромеро є втілення справжнього буття примітиву. Ритуал вбивства бика постає як прояв фундаментально важливого зв'язку з життям, природою. Тореадору не заважають сумніви, не мучать докори сумління, не турбують питання про сенс буття. Він діє відповідно до природного стану речей – так як підказують інстинкти, його тіло. Це – зразок справжньої природної людини, уособлення первісної краси і життєвої енергії.

Намагання долучитися до подібного життєвого досвіду робить привабливим для письменника «чорний континент» – Африку. Саме тут збереглися незаймані західною цивілізацією островці первозданного. І у сучасної людини Заходу з'являється можливість зануритися в природну стихію буття, відродити своє втрачене чоловіче єство, скажімо, під час сафарі – певного різновиду ритуалу смерті. Про подібне сприйняття свідчить, зокрема, твір «Зелені пагорби Африки». «Чорний континент» – саме те місце («незіпсований простір») де біла людина може перевірити й довести своє чоловіче єство [6, с. 94].

Дещо подібне можна знайти й у іншого письменника-модерніста Ш. Андерсона. Його твори виразно репрезентують неприйняття оточуючої американської дійсності. Життя бомонду великих центрів країни Нью-Йорку і Чикаго пусте і позбавлене справжнього сенсу. Життєва енергія білих вичерпала себе. Втіленням природної людської гармонії, розкутості є для письменника негри. Вони щасливі, їхнє життя не зіпсовано впливом цивілізації, над ними не нависає тягар соціальних забобон. Це здорові життєрадісні натури. У збірках своїх ранніх оповідань Ш. Андерсон змальовує тяжіння підлітків до відповідних форм життєсприйняття, їхнє прагнення «навчитися бути негром».

Звернімо увагу, що фахівці підкреслюють амбівалентний характер ставлення самих письменників-модерністів до примітиву. З одного боку, він сприймається як «здорова» альтернатива «хворому» західному суспільству, а з іншого – розцінюється як загроза цивілізованості, раціональному й духовному началу в людині [6, с. 98].

Якщо врахувати все викладене вище і підійти до творчості А. Платонова під кутом зору реалізації (незважаючи на те, наскільки свідомо це робилося) в ній інтенцій примітивізму, то можна зафіксувати низку унікальних, лише письменнику властивих елементів. Його герої не мандрують саванами Африки, не спостерігають бої тореадора з биком, не прагнуть перевтілитися в негрів. Немає і явного протиставлення цивілізації і варварських проявів життя. Натомість визначальну роль відіграють феномени дитячості, сирітства, наївного, опрощення, релігійності, юродства, абсурдного. На це, як зауважувалося, частково звернув увагу у своїй роботі Х. Гюнтер.

Отже, від описаного вище типу примітивізм А. Платонова відрізняється тим, що має антропологічний, екзистенціальний, так би мовити, характер. Є таким, в якому втілюються химерні форми існування, абсурд життя. Якщо можна вести мову про примітивізм письменника в стильовому аспекті, то є усі підстави констатувати і *примітивізм його антропологічних поглядів*.

При цьому залишається недостатньо з'ясованим питання про те, що спонукало А. Платонова вдатися до таких засобів зображення.

Фахівцями пропонується декілька варіантів пояснення, серед яких згадуються: вплив потужного модерністського напрямку в літературі; пошук прийнятної в тогочасних умовах форми критики радянської дійсності; втілення підсвідомої релігійності письменника тощо. Є й інші, нетрадиційні варіанти пояснення.

Наведемо приклади інтерпретації творчості А. Платонова в термінах дитячості, наївності, релігійності. Змістовні й цікаві, на наш погляд, розробки в цій царині належать Л. В. Карасьову.

Дослідники як правило звертають увагу на дуже своєрідний художній світ цього письменника. Особливо у тій його репрезентації, якої він набув у «Котловані», «Чевенгурі» та деяких інших творах митця. Згідно з думкою Л. В. Карасьова, свідомість А. Платонова є «анонімно-релігійною», «підсвідомо релігійною». Звертається увага на таку дивну особливість творів письменника, як майже цілковиту відсутність сміху або його аномальні «нелюдські» прояви (Священний у «Ювенільному морі»). На те, що платонівські «саморобні», «невідомого призначення» люди неприродно багато плачуть, соромляться, сплять. На те, як вони вкрай невміло думають і говорять. До цього додається своєрідне «нестатеве» ставлення до жінки та багато ще подібних речей. Взагалі створений А. Платоновим світ постає як химерний, безглуздий, як одне суцільне відхилення від нормального стану речей.

Пояснення цьому дослідник вбачає в намаганні письменника послідовно провести принцип особливого первісного погляду на світ – *погляду дитини*. Принциповим слід вважати те, що йдеться не просто про певну незвичну систему художніх засобів, а про поєднання особистісної міфології А. Платонова, його мрій та проєктів з підсвідомою релігійністю. Це створило певний домінуючий ретротип, який спричинив появу дивовижних образів «Котловану», «Чевенгуру», «Залізної старої». Слова Христа: «По правді кажу вам: коли не навернетесь і не станете, як ті діти, – не увійдете в Царство Небесне!» (Мт. 18:3) становлять собою код для розуміння платонівського світу, системи його глибинних цінностей.

Дитяче пронизало собою доросле, зробивши його іншим, недоладним, безглуздим. Плач – природний для дитини – перетворюється у А. Платонова на звичайний стан дорослої людини, її поведінка останньої постає як дивна, незрозуміла. Достатньо поглянути на речі очима дитини, і все стає на свої місця. Проте графіка творів вибудовується закономірно: логіка ідеї («коли не станете, як ті діти») втілюється в логіку почуттів. Природно, що дослідник згадує тут один з прихованих орієнтирів письменника, а саме ту цінність, яку має в християнстві «слізна жалість» (С. Аверинцев). Подібної ж інтерпретації набувають відсутність сміху, сором, сон.

Люди – сироти (дорослі, що давно втратили батьків і пам'ять про них) плачуть переважно вночі, як це і належить дітям, що бояться темряви.

Не є випадковою відсутність у героїв А. Платонова сміху. Така обставина частково пояснюється обірваним дитинством: таким людям ніколи було рости, а «треба було одразу ж нахмуритися й битися». Це особлива риса дитячо-дорослої свідомості, образ якої сконструював письменник. І, знову ж, вимальовується виразна паралель із Святим письмом, де сміх ототожнюється зі злом. Тут проявляється певна недостатність християнської чуттєвої культури, яка відторгає від себе дещо життєве значуще для людини (згадаємо яскраве художнє втілення цього мотиву в романі «Ім'я Рози» У. Еко).

Окремо аналізується Л. В. Карасьовим спорідненість світовідчуття платонівських персонажів з духом апокрифічного Євангелія від Фоми.

Помилкою було б, звісно, вважати, що у героїв творів письменника все відбувається як у справжніх дітей. Навпаки, їм властиві певні риси саме трансформованої дитячо-дорослої свідомості. Євангельський заповіт здійснився лише частково: дорослі «зменшилися», але не навернулися, не позбулися дитинства. Звідси – уся абсурдність їхнього становища.

Свідомість самого ж А. Платонова розглядається Л. В. Карасьовим як така, що «мимо волі «пригадує» або навіть сама «винаходить» те, що було встановлено і відрефлексовано в християнстві» [4, с. 42]. Подібну тезу можна прийняти як дослідницький орієнтир в процесі аналізу творів й інших письменників.

Дуже важливу символічну роль відіграє вікова категорія людини. Порівнюючи численні особливості описів героїв і сюжетів у Ф. Достоевського і А. Платонова, дослідник наводить низку цікавих й глибоких характеристик. Якщо спростити ситуацію, то у Ф. Достоевського ми маємо справу з *людиною-підлітком*, а у А. Платонова – саме з *дитиною* [5, с. 35–36]. Мається на увазі до деякої міри зовнішній вигляд героїв. Проте головне полягає в особливостях їхньої поведінки й психології. Підліток – той, хто перебуває в стані становлення, орієнтації на майбутнє життя. Дитина ж є немов би оберненою назад. Вона занадто близька до своїх витоків. Численні персонажі Ф. Достоевського високі й худорляві. Герої А. Платонова переважно мають низький зріст. Підліток – це той, хто тягнеться угору, головне у ньому – голова. Дитина ж, навпаки, живе життям живота, вона пам'ятає про утробний зв'язок з матір'ю. Цим пояснюється не випадковість, з точки зору фахівця, наявність або відсутність інтересу до обличчя персонажів, до того, що є угорі. Людина Ф. Достоевського має завжди ретельно змальоване обличчя (колір очей, волосся тощо). У героїв А. Платонова є тіла, а обличчя немає. Митець майже ніколи не згадує про цю деталь зовнішності. У цьому проглядається певна спорідненість з К. С. Малевичем, на картинах якого зображені тіла, а замість обличчя однотонні плями.

Персонажі Ф. Достоевського часто голодують. Проте їжа для них – другорядна річ. Вона потрібна, щоб ясно мислити, щоб не поморочилося в голові від недоїдання. Інша ситуація у А. Платонова – його люди їдять як маленькі діти, іноді усе, що завгодно, навіть землю, намагаючись заповнити внутрішню пустоту [5, с. 36].

Щойно наведені спостереження і міркування заслуговують на серйозну увагу, оскільки вони органічним чином (якщо порівнювати з численними іншими тлумаченнями) вписуються в річище так званого антропологічного повороту [11] в царині гуманітарних досліджень, який останніми роками стає все більш впливовим, розкриваючи свої значні дослідницькі можливості.

Висновки. Було б некоректно в контексті реалій сьогодення ставитися до творчої спадщини видатного й самобутнього письменника виключно як до літературно-історичних свідчень вже досить далекої від нас епохи. Значно більш виправданим є розуміння її як далеко ще не оціненого досвіду проникнення й осмислення глибинних процесів в масовій свідомості, що супроводжують критичні, переламні етапи цивілізаційного розвитку. І однією з домінант, що визначає перебіг цих процесів, є тенденція до абсурдизації соціальних проектів, цілей, повсякденного буття.

Результати компаративних досліджень різних історичних періодів і різних культурних ареалів дають підстави стверджувати про наявність певних екзистенціальних інваріантів, що проявляються в контексті зазначених кризових процесів – «самотності», «нудьги», «сирітства», «страху», «порожнечі», «турботи», «тривоги», «сорому», «граничної ситуації», «абсурду» тощо.

Своєрідність екзистенціального світосприйняття А. Платонова полягає в тісному переплетінні абсурдного з примітивним. На основі порівняльного аналізу можна твердити, що примітивізм А. Платонова має принципово іншу природу, ніж примітивізм представників західної літератури, будучи явищем антропологічного, екзистенціального гатунку. Ця обставина знаходить своє втілення в намаганні письменника провести принцип особливого первісного погляду на дійсність – *погляду дитини*. Результатом цього є виникнення світу химерних форм людського буття, світу абсурду.

Насамкінець слід зазначити, що оскільки в даній роботі був описаний головним чином абсурдизм, що виникає внаслідок примітивізації світосприйняття і поведінки героїв літературних творів письменника, то виникає питання про виявлення інших механізмів генерації цього феномену. У цьому вбачається один з напрямів подальших розвідок окресленої в роботі проблематики.

Список використаних джерел

1. Васильєва М. О. Философия существования Андрея Платонова // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. – 1992. – №4. – С.13–20.
2. Возвращаясь к Платонову: вопросы рецепции. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2013. – 522 с.
3. Гюнтер Х. По обе стороны от утопии: Контексты творчества А. Платонова. – М.: Новое литературное обозрение, 2011. – 208 с.
4. Карасев Л. В. Знаки покинутого детства («постоянное» у А. Платонова) // Вопросы философии. – 1990. – №2. – С.26–43.
5. Карасев Л. В. Вверх и вниз (Достоевский и Платонов) // Вопросы философии. – 2000. – №6. – С.34–47.
6. Кондрахина Н. Г. Традиции примитивизма в литературе модернизма // Вестник Пермского университета наук. Серия «Российская и зарубежная филология» – 2009. – Вып.2. – С.90–99.
7. Кукуй И. Научная конференция «По обе стороны от утопии: Андрей Платонов – автор между всех стульев» (Мюнхен, 9–11 октября 2008 г.) // Новое литературное обозрение. – 2009. – №95 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/authors/k/kukuj/>

8. Левин Ю. От синтаксиса к смыслу и дальше (о «Котловане» А. Платонова) // Вопросы языкознания. – 1991. – №1. – С.170–173.

9. Платонов А. Ювенильное море; Котлован: Повести и рассказы. – Рига: Лиесма, 1988. – 527 с.

10. Семенова С. Сердечный мыслитель // Вопросы философии. – 1989. – №3. – С.26–31.

11. The Anthropological Turn in Literary Studies / Jurgen Schlaeger (Ed.). REAL. Yearbook of Research in English and American Literature. Vol.12. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996. – 299 p.

References

1. Vasil'yeva M. O. Filosofiya sushchestvovaniya Andrey A. Platonova // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 7. Filosofiya. – 1992. – №4. – S.13–20.
2. Vozvrashchayas' k Platonovu: voprosy retseptsii. – SPb.: Dmitriy Bulanin, 2013. – 522 s.
3. Gyunter Kh. Po obe storony ot utopii: Konteksty tvorchestva A. Platonova. – M.: Novoye literaturnoye obozreniye, 2011. – 208 s.
4. Karasev L. V. Znaki pokinutogo detstva («postoyannoye» u A. Platonova) // Voprosy filosofii. – 1990. – №2. – S.26–43.
5. Karasev L. V. Vverkh i vniz (Dostoyevskiy i Platonov) // Voprosy filosofii. – 2000. – №6. – S.34–47.
6. Kondrakhina N. G. Traditsii primitivizma v literature modernizma // Vestnik Permskogo universiteta nauk. Seriya «Rossiyskaya i zarubezhnaya filologiya» – 2009. – Vyp.2. – S.90–99.
7. Kukuy I. Nauchnaya konferentsiya «Po obe storony ot utopii: Andrey Platonov – avtor mezhdru vsekh stul'yev» (Myunkhen, 9–11 oktyabrya 2008 g.) // Novoye literaturnoye obozreniye. – 2009. – №95 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://magazines.russ.ru/authors/k/kukuj/>
8. Levin Yu. Ot sintaksisa k smyslu i dal'she (o «Kotlovane» A. Platonova) // Voprosy yazykoznaniiya. – 1991. – №1. – S.170–173.
9. Platonov A. Yuvenil'noye more; Kotlovan: Povesti i rasskazy. – Riga: Liyesma, 1988. – 527 s.
10. Semenova S. Serdechnyy myslitel' // Voprosy filosofii. – 1989. – №3. – S.26–31.
11. The Anthropological Turn in Literary Studies / Jurgen Schlaeger (Ed.). REAL. Yearbook of Research in English and American Literature. Vol.12. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996. – 299 p.

Vedmedev V. M., graduate student of National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), ludvedm@gmail.com

Absurdity in the existential anthropology of Andrei Platonov

The author aims to analyze the absurdity as the dominant of A. Platonov's existential worldview, a defining category of his anthropology. The author uses philosophical-anthropological approach, descriptive and comparative-historical methods for a discovery of the topic. The social-realistic approach to studying the writer's creativity is criticizing by the author. A. Platonov is considered as a bright carrier of an existential consciousness, an existential worldview. The investigator emphasizes that the peculiarity of the worldview of A. Platonov is a close interweaving of the absurdity with the primitive. This circumstance finds its embodiment in the writer's attempt to hold the principle of a special primitive view of the world – the view of the child. The result is the emergence of a world of bizarre forms of human existence, the world of absurdity.

Keywords: absurdity, existentialism, philosophy, literature, worldview, primitive, childness, anthropology.

* * *

УДК 1(091)/130.123

Добжинські А. А.,
магістр філософії, ліценціат теології, аспірант
кафедри історії філософії, Львівський національний
університет ім. Івана Франка (Україна, Львів),
a.a.dobrzynski@gmail.com

МОРАЛЬНЕ ЗЛО І СВОБОДА ВОЛІ ЛЮДИНИ: ПОЛЕМІКА АВГУСТИНА ІЗ ПЕЛАГІЄМ

Досліджується атрибутика морального зла і його зв'язок із свободою волі людини через аналіз писемної дискусії Августина Аврелія із Пелагієм. Стаття є продовженням попереднього дослідження автором розвитку категорій добра і зла у філософській концепції Августина. Автор має на меті доповнення характеристик, що можуть слугувати окресленням онтології зла.